

ELS PRE-SOCRÀTICS

"La major part dels primers que van filosofar, no van considerar els principis de totes les coses, sinó des del punt de vista de la matèria. Allò d'on surten tots els éssers, d'on prové tot el que es produeix, i a on va a parar tota destrucció, persistint la substància mateixa sota les seves modificacions, vet aquí el principi dels éssers. I així creuen, que res neix ni pereix vertaderament, puix que aquesta naturalesa primera subsisteix sempre; a la manera que no diem que Sòcrates neix realment, quan es fa bell (formós) o músic, ni que pereix, quan perd aquests modes de ser, puix que el subjecte de les modificacions, Sòcrates mateix, persisteix en la seva existència, sense que puguem servir-nos d'aquestes expressions respecte a cap dels demés éssers. Perquè és indispensable que hi hagi una naturalesa primera, sigui única, sigui múltiple, la qual subsistint sempre, produeixi totes les demés coses. Pel que fa al nombre i al caràcter propi dels elements, aquests filòsofs no estan d'acord.

Tales, fundador d'aquesta filosofia, considera l'aigua com a primer principi. Per això fins i tot pretén que la terra descansa en l'aigua; i es va veure probablement conduït a aquesta idea, perquè observava que la humitat alimenta totes les coses, que el calent mateix prové d'ella, i que tot animal viu de la humitat; i allò d'on prové tot, és clar, que és el principi de totes les coses. Una altra observació el va conduir també a aquesta opinió. Les llavors de totes les coses són humides per naturalesa i l'aigua és el principi de les coses humides."¹

ANAXIMANDRE.

"El principi dels éssers és infinit...d'on ve la vida dels éssers i on s'acompleix també la seva destrucció, segons la necessitat, ja que tots paguen, l'un a l'altre, la pena i l'expiació de la injustícia, segons l'ordre del temps".²

ANAXÍMENES.

"...Igual que la nostra ànima, l'aire ens manté units, i així l'alè i l'aire abracen tot el món...".³

PITAGÒRICS.

"...els anomenats pitagòrics es van dedicar a les matemàtiques i van ser els primers en fer-les progressar; absorts en el seu estudi van creure que els seus principis eren els principis de totes les coses. Puix que els números són, per naturalesa, els primers d'aquests principis, en els números creien també veure moltes semblances amb els éssers existents i amb els que estan en formació -més que en el foc, la terra o l'aigua (tal combinació de números, per exemple, els hi semblava ser la justícia, tal altra l'ànima i la intel·ligència, tal altra l'oportunitat; i així, més o menys, totes les demés coses són expressables numèricament); puix que veien que els atributs i les relacions de les escales musicals eren expressables en números i que semblava que totes les demés coses s'assemblaven, en tota la naturalesa, als números i que aquests semblaven ser els primers en tota la naturalesa, van suposar que els elements dels números eren els elements de tots els éssers existents i que tots els cels eren harmonia i número. I quantes propietats dels

¹ Aristòtil, "Metafísica", llibre 1er, III.

² Simplicí, "Comentari a la física d'Aristòtil", 24,13.

³ Aeci, I 3,4.

números i escales van poder demostrar que concordaven amb els atributs, les parts i la disposició total dels cels, les van reunir i les van ajustar al seu esquema; i, si en algun lloc, hi havia algun espai intermig, feien ràpidament adicions, de manera que tota la seva teoria fos coherent. E.x., com que creuen que la dècada és perfecta i que abarca la naturalesa sencera dels números, afirmen que també els cossos que es mouen a través dels cels són deu, però, al ser tan sols nou els visibles, s'inventen per aquest motiu, el dècim, «l'anti-terra». Hem discutit aquestes qüestions amb més exactitud en un altre lloc...

És evident, doncs, que aquests pensadors creuen també que el número és el principi material de les coses i el que forma les seves modificacions i estats permanents, que els elements del número són el parell i l'imparell, que d'aquests el primer és il.limitat i el segon limitat i que la unitat procedeix d'ambdós (perquè és, a la vegada, parell i imparell), que el número procedeix de la unitat i que tots els cels, com s'ha dit, són número. Altres pitagòrics admeten deu principis, que disposen de dos en dos, en l'ordre següent:

Límit i il.limitat
imparell i parell
u i múltiple (unitat i pluralitat)
dreta i esquerra
masculí i femení
estàtic i dinàmic
rectilini i curvilini
llum i obscuritat
bé i mal
quadrat i quadrilàter irregular".⁴

"Afirmen els savis (referint-se als antics pitagòrics) que hi ha un llaç d'unió, d'amistat, d'ordre, de mesura i de justícia que estreny als Déus i als homes, al cel i la terra. Per això anomenen a l'univers «cosmos». Em sembla, tot i això, que tu no has comprès aquesta mútua dependència...tu no has percebut sens dubte que la igualtat geomètrica és també un força poderosa entre Déus i homes".⁵

"Aquest Cosmos guarda essències mortals i immortals i està ple d'elles, és un essència visible que guarda el visible, un déu visible, una representació del que tan sols és concebible pel pensament. Aquest cel és el més grandios, el més gran, el més bell, el més perfecte, és únic en la seva espècie".⁶

"Si els bous, els cavalls i els lleons tinguessin mans, i poguessin utilitzar-les per a pintar i crear obres d'art com ho fan els homes, els cavalls dibuixarien déus amb formes cavallines, i els bous amb formes de bou, i cada un faria els cossos sgons la seva pròpia espècie".(Xenòfanes).

⁴ Aristòtil, "Metafísica", A 5, 985 b 23 i 486 a 22.

⁵ Plató, "Gòrgies".

⁶ Plató, "Timeu".

HERÀCLIT.

fr.8 "Els contraris s'harmonitzen, i, de la diversitat, en resulta la més bella harmonia, i tot ha estat engendrat per la discòrdia".

fr.12 "Als qui entren en els mateixos rius, els corren pel damunt aigües diferents cada vegada".

fr.49 "Entrem i no entrem al mateix riu, som i no som".

fr.50 "Després d'escoltar el logos, i no a mi, és savi reconèixer que totes les coses en són una".

fr.51 "No comprenen com això, que està separat, pot reconciliar-se amb si mateix: hi ha una harmonia tensa cap endarrera, exactament com la d'un arc i la d'una lira".

fr.53 "La Guerra no és només el pare de totes les coses, sinó també el rei de totes les coses; els uns, els mostra com a déus, els altres, com a homes; mentre els uns els fa esclaus, els altres els fa lliures".

fr.60 "El camí que puja i el que baixa és un i el mateix".

fr.62 "Els immortals són mortals i els mortals, immortals; els uns viuen de la mort dels altres, els altres moren de la vida dels uns".

fr.76 "El foc viu la mort de la terra; també l'aire viu la mort del foc. L'aigua viu la mort de l'aire, la terra la de l'aigua".

fr.80 "Hem de saber que la guerra és universal, i que la justícia és discòrdia, i que tot s'esdevé segons la discòrdia i la necessitat".

fr.89 "El món és un de sol per als homes que estan desperts, però cadascú dels que dormen es gira vers un món propi".

fr.90 "Tot canvia en el foc, i el foc, en tot, així com les mercaderies es canvien per or i l'or per mercaderies".

fr.93 "El senyor, l'oracle del qual és a Delfos, ni diu ni amaga res, sinó que es manifesta amb signes".

fr.103 "En la perifèria del cercle, l'inici i la fi coincideixen".

fr.126 "Les coses fredes s'escalfen, el que és calent es refreda, el que és humit s'asseca, el que és eixut s'humiteja".

POEMA DE PARMENIDES.

Proemio:

288. Las yeguas que me transportaban me llevaron tan lejos cuanto mi ánimo podría desear, cuando, en su conducción, me pusieron en el famosísimo camino de la diosa, que guía al hombre que sabe a través de todas las ciudades. Por este camino era yo llevado; pues por él me acarreaban las hábiles yeguas que tiraban del carro, mientras unas doncellas mostraban el camino. Y el eje rechinaba en los cubos de las ruedas ardiente, pues los presionaban fuertemente a uno y otro lado las dos ruedas bien torneadas, cuando las hijas del Sol, después de abandonar la morada de la Noche y quitados los velos de sus cabezas con sus manos, se apresuraron a llevarme a la luz. Allí están las puertas de los caminos de la Noche y del Día, que sostienen arriba un dintel y abajo un umbral de piedra. Elevadas en el aire, se cierran con grandes puertas y la Justicia, pródiga en castigos, guarda sus llaves alternativas. Rogándole las doncellas con suaves palabras, hábilmente la convencieron de que les desatara rápidamente de las puertas el fiador del cerrojo; y éstas, tras hacer girar alternativamente sobre sus goznes los ejes de bronce, provistos de remaches y clavos, originaron, al abrirse, una inmensa abertura. A su través, en derechura, conducían las doncellas el carro y las yeguas por un ancho camino.

Y la diosa me recibió benévola, cogió mi mano derecha con la suya y me habló con estas palabras: "Oh joven, compañero de inmortales aurigas, que llegas a nuestra morada con las yeguas que te transportan, salve, pues no es mal hado el que te impulsó a seguir este camino, que está fuera del trillado sendero de los hombres, sino el derecho y la justicia. Es preciso que te aprendas todo, tanto el imperturbable corazón de la Verdad bien redonda, como las opiniones de los mortales, en las que no hay verdadera creencia. Sin embargo aprenderás también cómo lo que se cree debería ser aceptable, porque penetra totalmente todas las cosas.

La verdad:

289. Me es igual dónde comience; pues volveré de nuevo allí con el tiempo.

291. Pues bien, yo te diré (y tú, tras oír mi relato, llévatelo contigo) las únicas vías de investigación pensables. La una, que es y que le es imposible no ser, es el camino de la persuasión (porque acompaña a la Verdad); la otra, que no es y que le es necesario no ser, ésta, te lo aseguro, es una vía totalmente indiscernible; pues no podrías conocer lo no ente (es imposible) ni expresarlo.

293. Lo que puede decirse y pensarse debe ser, pues es ser, pero la nada no es. Esto es lo que te ordeno que consideres, pues esta es la primera vía de investigación de la que intento apartarte y después de aquella por la que los hombres ignorantes vagan, dicéfalos; pues la incapacidad guía en su pecho el epsamiento errante; son arrastrados, sordos y ciegos a la vez, estupefactos, gentes sin juicio, que creen ser y no ser son lo mismo y no lo mismo; el camino que todos ellos siguen es regresivo.

294. Pues nunca se probará que los no entes sean; mas tu aparta tu pensamiento de esta vía de investigación y no permitas que el hábito, hijo de la mucha experiencia, te obligue a dirigirte por este camino. forzándote a usar una mirada vacilante o un oído y una lengua plenos de sonido sin sentido, sino que juzga racionalmente la muy discutida refutación dicha por mí.

295. Permanece aún una sola versión de una vía: que es. En ella hay muchos signos de que, por ser ingénito, es también imperecedero, entero, monogénito, inmóvil y perfecto.

296. Ni nunca fue ni será, puesto que es ahora, todo entero, uno, continuo. Pues ¿qué nacimiento podrías encontrarle? ¿cómo y de dónde se acreció? No te permitiré que digas ni pienses de "lo no ente", porque no es decible ni ppensable lo que no es. Pues, ¿qué necesidad le habría impulsado a nacer después más bien que antes, si procediera de la nada? POr tanto, es necesario que sea completamente o no sea en absoluto. Ni la fuerza de la convicción permitirá

jamás que de lo no-ente nazca algo además de ello. Por eso, la Justicia no afloja sus cadenas para permitir que nazca o que perzca, sino que las mantiene firmes; la decisión sobre estas cosas se basa en esto: es o no es. Pero se ha decidido, como es necesario, abandonar una vía por impensable y sin nombre (pues no es el verdadero camino) y que la otra es y es genuina. Y ¿cómo podría lo que es ser en el futuro? ¿Cómo podría llegar al ser? Pues, si llegó a ser, no es, ni es, si alguna vez va a llegar a ser. Por tanto, queda extinto el nacimiento y la destrucción es inaudita.

297. Ni está dividido, pues es todo igual; ni hay más aquí, esto impediría que fuese continuo, ni menos allí, sino que está todo lleno de ente. Por tanto, es todo continuo, pues lo ente toca a lo ente.

298. Mas inmutable dentro de los límites de poderosas cadenas existe sin comienzo ni fin, puesto que el nacimiento y la destrucción han sido apartados muy lejos y la verdadera creencia los rechazó. Igual a sí mismo y en el mismo lugar está por sí mismo y así quedará firme donde está; pues la poderosa Necesidad lo mantiene dentro de las cadenas de un límite que por todas partes lo aprisiona.

299. Por ello es correcto que lo que es no sea imperfecto; pues no es deficiente -si lo fuera, sería deficiente en todo. Lo mismo es ser pensado y aquello por lo que es pensamiento, ya que no encontrarás el pensar sin lo que es en todo lo que se ha dicho⁷; pues ni es ni será algo fuera de lo que es, dado que el Hado lo encadenó para que fuera entero y inmutable. En consecuencia, ha recibido todos los nombres que los mortales, convencidos de que eran verdaderos, le impusieron: nacer y perecer, ser y no ser, cambio de lugar y alteración del color resplandeciente. Pero, puesto que es límite último, es perfecto, como la masa de una esfera bien redonda en su totalidad, equilibrado desde el centro en todas sus direcciones; pues ni mayor ni menor es necesario que sea aquí o allí, ya que ni es lo no-ente, que podría impedirle llegar a su igual, ni existe al modo que pudiera ser más aquí y menos allí, pues es todo inviolable, porque, por ser igual a sí mismo por todas partes, se encuentra por igual dentro de sus límites.

⁷ O "en lo que se expresa el pensamiento".

300. Parménides transita de los objetos de razón a los objetos sensibles, o, como él mismo afirma, de la verdad a la opinión, cuando dice: "Aquí termino mi fidedigno discurso y pensamiento sobre la verdad; aprende, de ahora en adelante, las opiniones de los mortales escuchando el orden engañoso de mis palabras".⁸

DEMÒCRIT I LEUCIP.

"Leucip i el seu col·lega Demòcrit diuen que els elements són el ple i el buit, anomenant-los respectivament ens i no-ens. L'ens és ple i sòlid, i el no-ens és buit. Com que el buit és no menys que el cos, per això diuen que el no-ens existeix no menys que l'ens. Aquestes dues coses són les causes materials de les coses existents. I així com qui afirma una sola substància fonamental, deriven les altre coses de les afeccions d'aquesta, i postulen el rar i el dens com els principis d'aitals afeccions, així també aquests diuen que les diferències esmentades són tres: la figura, l'ordre i la posició. Diuen, en efecte, que l'ens solament difereix per la proporció, el contacte i la col·locació. I d'aquestes diferències, la proporció és la figura, el contacte és l'ordre i la col·locació és la posició: car l'A difereix de l'N en la figura, com l'AN de l'NA en l'ordre i la Z de l'H en la posició. Però, sobre el moviment, d'on i com el tenen els ens, tampoc ells com els altres no en parlaren per negligència".⁹

⁸ Simplicio, *in Phys.*

⁹ Aristòtil, "Metafísica", pp. 33, 34.